

GELİŞİMSEL OLARAK KATEGORİ YAPILARININ İNCELENMESİ:

ÇOCUK,GENÇ VE YAŞLI DENEKLERDE KATEGORİ NORMLARI

(Investigation of Categorical Structures From A Developmental Perspective: Categorical Norms of Children, Adolescent and Elderly)

Yrd. Doç. Dr. Banu ÇENGELCİ*

ÖZET

Dillerdeki her sözcüğün bir kavrama ait olması, dil uzmanlarını norm çalışmaları yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmalarda, kategori üyeleri arasındaki tipiklik farklarının ortaya konması ve kullanım sıklığına göre sıralanması hedeflenmiştir (Battig ve Monteque, 1969 bkz. Rosch, 1978; Peynircioğlu, 1988; Çengelci, 1996). Türkiye’de yapılan çalışmalarda İngilizce normlar tercüme edilerek kullanılmıştır. Ancak kültürel farklılıklar nedeniyle ciddi sorunlar yaşanmıştır. Türkçe kategori normları ile ilgili ilk çalışma Peynircioğlu (1988) tarafından sadece gençler kullanılarak yapılmış, çocuk ve yaşlı örneklem kullanılmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi amacı ile yapılan bu araştırmaya çocuk, genç ve yaşlı olmak üzere toplam 461 denek dahil edilmiştir. Çocuk grubu 10-13 yaşları (ort.=10.38) arasında toplam 91 kişiden, genç grubu 17-25 yaşları (ort.= 20.61) arasında toplam 220 kişiden ve yaşlı grup ise 55-85 yaşları (ort.=68.69) arasında toplam 150 kişiden oluşmuştur. Araştırmada bir ön çalışma ile belirlenen 15 aşına ve 12 aşına olmayan üst düzey kategori deneklere sunulmuş ve kendilerinden iki dakika içinde bu kategoriye ait kavramları saymaları istenmiştir. T-test analizi ile incelenen veriler ışığında aşına olan hemen hemen tüm kavramlarda gençlerin hem yaşlı gruptan hem de çocuklardan fazla tepki ürettiği saptanmıştır. Aşına olmayan kavramlarda da genellikle benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak “mefruşat” ve “zücaciye” kategorilerinde yaşlıların, genç ve çocuk gruplarından daha çok tepki ürettikleri görülmüştür. Peynircioğlu’nun (1988) çalışması ile karşılaştırmalar yapıldığında da kategori normlarında zamana bağlı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Kavram kazanımı, kavram ve kategori oluşumu, kategori normları.

ABSTRACT

Every word and concept in a language belongs to a category. Because of this, linguist tried to find the most typical exemplar of each category. Shortly, they did norm studies (Battique and Monteque, 1969 bkz. Rosch, 1978: 38; Peynircioğlu, 1988; Çengelci, 1996). Studies on categoric norms aim to find the differences of typicality between the members of categories and put them in order according to their usage frequencies. In Turkey, norms in English have been translated and used. This type of usage may cause serious problems because of the cultural difference. The first study on the Turkish categorical norms has been accomplished by Peynircioğlu (1988). In this study, Peynircioğlu only used adolescent subjects and not children and elderly subjects. Therefore, one aim of this study was to include different age groups: 91 children (mean age $x=10.38$), 220 young adults (mean age $x=20.61$) and 150 old adults (mean age $x=68.69$) were given 15 familiar and 12 unfamiliar concepts and asked to record all the properties that belonged to those concepts in 2 minutes. According to the results of the study, young adults nearly in all categories produced more items than children and old subjects. In general similar results were found for unfamiliar concepts. However, Old subjects, especially in categories “fabrics” and “glassware” produced more response than young adults and children. One can see some differences when these results are compared with Peynircioğlu’s (1988) study stemming from 10-15 years of time difference.

Key words: acquisition of concept, concept and category formation, categorical nor.

GİRİŞ

İnsanoğlu düşünen, algılayan bir varlıktır. Dünya sonsuz sayıda farklı uyaranın olduğu

bir yerdir. Bu karmaşık dünyayı anlayabilmek, ilişkilendirebilmek bazı bilişsel (cognitive) yeteneklerimizi kullanmak yoluyla olur. İnsan algıladığı uyaranların benzer yanlarını görmeye, ayrılıklarını fark etmeye, bunları sınıflamaya ve

* Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Psikoloji Bölümü

kavramsal olarak bütünlemeye yönelir. Çevrede görülen her nesne kendine özgüdür, ancak belli özellikleri açısından birbirine benzeyen ve diğerlerinden ayrılan nesnelere bir sınıf altına toplamak mümkündür (Medin ve Smith, 1984 : 118). Zihinsel bir temsil olan bu sınıflama, o sınıfa giren her bir nesneden daha soyuttur ve buna "kavram" adı verilir. Tek bir kavram içine değişik birimleri birleştirerek yerleştirme yoluyla gruplar ve sınıflamalar oluşturulur ve böylece birey çevresindeki uyaranlara bir grubun üyeleri olarak tepki gösterir. Bu bilişsel sürece "kategorizasyon" adı verilir. (Medin ve Smith, 1984: 120). Kavramsal kategori birçok üyeyi kapsayan bir sınıf olarak değerlendirilir. Örneğin, hayvanlar, renkler, birer kavramsal kategorilerdir; çünkü her birinin pek çok üyesi vardır (Alpöge, 1991 : 10).

Dil, insanlara oldukça karmaşık ve güçlü bir imgesel iletişim aracı sağlamaktadır. Dilimizde özel isimler dışında kalan, kullandığımız her sözcük bir kavramdır ve bir kategoriye aittir. (Peynircioğlu, 1988: 145). Kavram gelişimi beraberinde sözcük kazanımını da getirir. Önce kavram gelişimi başlar ancak bir süre sonra kavramlarla birlikte onları tanımlayan sözcükler de beraber düşünölmeye başlanır (Rosch ve ark. 1976b : 498; Medin ve Smith, 1981 : 247; Özçelik, 1982 : 55). Ayrıca kavramların birbirleriyle ilişkileri vardır ve bu ilişkiler hiyerarşik bir yapı oluştururlar. Bu hiyerarşik ilişkiler kategorik düzenin oluşumunu sağlar. Fino bir köpek, köpek bir hayvan, hayvan bir canlıdır şeklinde hiyerarşik bir düzen sağlayan kategorik yapılar içinde kavramlar birbirleri ile ilişkilendirilir (Peynircioğlu, 1988: 147; Cüceloğlu, 1991: 124).

Eğer kavramlar ve kategoriler olmasa, dünya karmaşık, sürekli değişen ve anlaşılmaz bir mekan olarak kalırdı. Oysa kavramlar düşünce sürecimizde ekonomi sağlarlar, insanlar arası iletişimi kolaylaştırır (Maki, 1982 : 255; Nelson, Canas, Bajo, 1987 : 136; Alpöge, 1991 : 25). Bu yüzden, insanların kavramları nasıl öğrendikleri ve bir kavrama

ait birimleri hangi özelliklerine dayanarak gruplama yoluna gittikleri konusunda süregelen tartışmalar söz konusudur (Rosch ve ark. 1976a: 421; Klatzky, 1980: 124; Mc Shane, 1991 : 240). İnsanlar algıladıkları olaylar arasında kendi ihtiyaçlarına ve fonksiyonlarına uygun olarak karmaşık bağlar oluşturmaktadır (Medin ve Smith, 1984 : 132). Bir nesneyi uygun kategori içine yerleştirebilmek için, yeni bilgiyi, bellekte var olan çeşitli kategori bilgileri ile karşılaştırmak ve eski bilgiler içinde en uygun olanına eklemek gereklidir (Klatzky, 1980: 145; Klatzky, 1984: 132). Yeni bilgiyi, eski bilgiler içine yerleştirirken o kavramla ilgili pek çok bilginin yanında, temsiliyet gücüne de bakılmaktadır (Breen ve Schvaneveldt, 1986: 322; Boster 1988: 259; Homa, Dunbars ve Nohre, 1991: 449). Herhangi bir kategoriyi ele aldığımız zaman her üyenin aynı oranda o kategoriye bağlı olmadığını görürüz. Örneğin dört ayaklı hayvanlar kategorisinde kedi, kaplumbağadan daha tipik bir üyedir, daha çabuk akla gelir ve köpek, at gibi diğer üyelerle arasında daha çabuk ilişki kurulur. İngilizce'de kuş kategorisini en iyi temsil eden kuş türünün "Robin" (Ardıç kuşu) olduğu yani en tipik eleman olduğu bulunmuştur (Boster, 1988: 258). Tipik olan üyeler elbette ki o kavram içinde en çabuk algılanan ve kolay tepki verilen üyelerdir.

Bir kavramın en tipik üyesinin belirlenmesi genellikle kategori normlarının saptanması yoluyla olmaktadır. Kategori normu, kategori üyeleri arasındaki tipiklik farklarını ortaya koyan, kullanım sıklığına göre sıralayan normdur (Peynircioğlu, 1988: 147). İngilizce'de bu tip norm çalışmaları değişik yıllarda, değişik yaştaki denek grupları için yapılmış ve yayımlanmıştır (Battig ve Montequ, 1969 bkz. Rosch, 1978: 38; Rosch, 1978: 38). Kategori normları gerek dil, gerek bellek ve gerekse de eğitim çalışmalarının kaçınılmaz bir parçası haline gelmiştir. Türkiye'de yapılan kavram çalışmalarında uzun süre İngilizce normlar üzerinden tercümelere gidilmiş ve

adapte edilerek kullanılmıştır. Bazı kategoriler her iki dilde de büyük farklılık göstermediği için, bu tarz kullanımlar kültürel açıdan büyük bir sorun yaratmamıştır. Ancak, bazı kategorilerde gerek dil değişikliğinden, gerekse kültür değişikliğinden dolayı ortaya çıkan farklar küçümsenemeyecek kadar çoktur. Örneğin, akrabalar kategorisinde olup İngilizce'de pek akla gelmeyen ve ifade edilmesi zor olan dünür, bacanak gibi üyeler Türkçe'de sıkça kullanılır. Bir kategori üyesi bir dilde sıkça kullanılırken, diğerinde kullanılmayabilir. Örneğin kardeş kavramı Türkçe'de sürekli kullanılırken, İngilizce'de pek kullanılmaz (Peynircioğlu, 1988 : 133-134).

Türkçe kategori normlarıyla ilgili olarak ilk çalışma Peynircioğlu (1988) tarafından yapılmıştır. Peynircioğlu (1988), Battig ve Montequé'nün (1969; bkz. Rosch, 1978: 38) 56 kavram ile ilgili olan norm çalışmasını Türkiye'de tekrarlamıştır. 400 üniversite öğrencisinin denek olarak kullanıldığı bu çalışmada, 56 kategori deneklere sunulmuş ve deneklerden 30 saniyelik süreler içinde akıllarına gelen bütün üyeleri yazmaları istenmiştir. Böylece 56 kategori için normlar belirlenmiştir. Ancak bu çalışma, gençler için geçerli olan bir çalışmadır. Oysa bellek, dil ve özellikle de eğitim çalışmalarında gençler kadar çocuk ve yaşlıların da kullanıldığı çok açıktır. Gençlerle yaşlılar arasında bellek performansı arasında farklılık olup olmadığı, bellekte yaşa bağlı bir düşüş olup olmadığı araştırmacıların en çok ilgilendiği problemlerden biridir. Elde edilen bulguların bir çoğu yaşa bağlı bir düşüş olduğunu destekler nitelikte olsa da, bazı çalışmalar yaşlılar için aşına olan sözcükler kullanıldığında bu farkın ortadan kalktığını göstermektedir, benzer bulgular çocuklarla yapılan çalışmalarda da elde edilmiştir (Barret ve Wriğth, 1981: 196; Labouvie-Vief ve Schell, 1982: 124; Craik ve Rabinowitz, 1985:311;Çengelci ve Bayraktar 1990: 764; Çengelci ve Özekes, 1992: 29; Thompson, Çengelci ve Özekes, 1999: 170). Bu araştırmaların gençlerden elde edilen norm-lar kullanılarak

oluşturulduğu bilinmektedir. Oysa, her yaş grubuna özgü normların elde edilerek kullanılması önemlidir. Çünkü hem yaşlılarımızın topluma yeniden kazandırılması için yapılan eğitimlerde hem de ilkökula yeni başlayan çocukların yeni karşılaştıkları bilgileri öğrenme süreçlerinde, daha aşına oldukları kavramların kullanılması, onları daha başarılı kılacak ve uyum sorunlarını en aza indirgeyecektir.

Yukarıda sayılan nedenlerle, Türkçe kavramlarda hem gençler hem çocuklar hem de yaşlılar için geçerli olacak ve kültürel farkların yakalanabileceği yeni bir norm çalışması bu araştırmacının en temel amacı olarak değerlendirilmektedir.

YÖNTEM

Yapılan bu çalışmanın amacı öncelikle aşına olan ve olmayan kavramları belirlemek ve belirlenen bu kavramların en tipik elemanlarını kullanım sıklıklarına bakarak saptamaktır. Bu amaçla araştırmada kullanılacak kavramların seçimi için, Türk Dil Kurumunun 1996 baskılı sözlüğü taranarak hiyerarşik yapıya uygun üst düzey kategorilerden toplam 80 kategori belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen kavramlar, E.Ü. Edebiyat Fakültesinde görevli, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 17, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünden 17 ve Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünden 16 olmak üzere toplam 50 uzmanlık derecesine sahip kişiye verilerek kullanım sıklıkları açısından değerlendirilmiştir. Kullanım sıklığı, 4 noktalı ölçek (sık sık, bazen, nadiren, hiç) kullanılarak ölçülmüştür. Değerlendirme sonuçlarının frekans dağılımları göz önüne alınarak, %80 ve daha fazla kullanıldığı belirlenen 15 kavram ile %20 ve daha az kullanıldığı belirlenen 12 kavram, aşına olan ve olmayan üst düzey kategoriler olarak belirlenmiştir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmada, evren İzmir ili sınırları içindeki ilkökullara giden çocuklar,

Üniversiteye giden gençler ve Huzurevinde ve evinde yaşayan yaşlılardan oluşmaktadır. Çocuk, genç ve yaşlı olmak üzere üç yaş grubundan seçilen toplam 461 kişi örnekleme oluşturmaktadır. Çocuk denekler İzmir Özkanlar İlkokulu ve İzmir Bağyurdu Sarılar Köyü İlkokulu öğrencileri arasından seçkisiz yolla seçilmişlerdir. Çocuk örneklem grubu 10-13 yaşları (ort.=10.38) arasında 91 kişiden, genç denekler E.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji ve Felsefe Bölümü, Atatürk Sağlık Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi Bölümü, Spor Meslek Yüksek Okulu Beden Eğitimi Bölümü ve Diş Hekimliği Fakültesi öğrencileri arasında seçkisiz yolla seçilen 17-25 yaşları (ort.=20.61) arasında toplam 220 kişiden oluşmuştur. Yaşlı denekler ise Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Basın Sitesi Huzurevi ve İzmir Belediyesi Gür-çeşme Huzurevinde ve kendi evinde yaşa-yan 55-85 yaşları (ort.=68.69) arasındaki yaşlılar-dan seçkisiz yolla seçilen toplam 150 kişiden oluşmuştur.

MATERYAL VE İŞLEM

Bu araştırmada materyal olarak sadece kurşun kalemler ve A4 boyutlarında teksir kağıtları kullanılmıştır. Deneklere kağıt ve kalem verildikten sonra "şimdi size bazı kavramları sırayla söyleyeceğim, başlayın dediğimde başlayarak, her söylediğim kavramla ilgili olarak aklınıza gelen her şeyi, ben durun diyene kadar sırayla yazmanızı istiyorum" şeklinde bir yönerge verilmiştir. Amacın daha iyi anlaşılmasını sağlamak için kullanılan 27 kavram dışında kalan "mobilya" kategorisi kullanılarak örnek verilmiş ve deneklerin kendilerinden isteneni tam anlamıyla anlamaları sağlanmıştır. Kendisi yazmak istemeyen bazı yaşlı deneklerin tepkileri, araştırmacı ya da yardımcısı tarafından yazılarak alınmıştır. Her kavram için 2 süre verilmiştir. Her 5 kavramdan sonra yorgunluk ve sıkılma etkisini ortadan kaldırmak amacıyla 5'er dakikalık dinlenme molası verilmiştir. Böylece her uygulama yaklaşık 74 dakika

sürmüştür. Bu süre çocuk ve yaşlı deneklerin uygulamasında çabuk sıkılmaları nedeniyle biraz daha uzamıştır. Çalışma sırasında kavramların sırası, aynı sırayı izlemekten doğabilecek etkileri ortadan kaldırmak amacıyla dengelenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmanın amacına yönelik olarak 27 kavram deneklere sunulduktan sonra elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, Peynircioğlu (1988: 136) 'nun çalışmasında kullanılan yöntem benzer bir yöntem kullanılmıştır. Yani, deneklerin yazdığı, okunabilen ve sunulan kategorinin üyesi olan her sözcük tepki olarak sayılmıştır. Ancak sunulan kategorinin denek-lerde yarattığı bazı çağrışımlar (örn. çiçek kategorisinde, mis koku, cennet), o kategorinin üyesi olmadığı için tepki olarak kabul edilmemiştir.

Kullanım sıklığı değerlendirmelerine göre seçilen 27 kategori aşağıda gösterilmiştir (bkz. Tablo-1). 27 kategori için en tipik (en fazla yüzde alan) kavramlar Tablo-2 ve 6'da sunulmuştur. Ayrıca gençler, yaşlılar ve çocuklar, tepki sayıları açısından karşılaştırılmışlardır. Tablo-3-7, 4-8, ve 5-9 'da görüldüğü gibi 15 aşına ve 12 aşına olmayan kategori değişik sayılarda tepkiler almışlardır. Aşına olan kategorilerin verileri genel olarak değerlendirildiğinde gençlerin hem yaşlılardan hem de çocuklardan daha fazla tepki ürettikleri ve alt kategorilere daha fazla girebildikleri gözlenmiştir. Gençler sadece "balık" ve "bitki" kategorilerinde çocuklardan ve sadece "yemek" kategorisinde yaşlılardan daha az tepki vermişlerdir. Buna karşın ilginç bir şekilde çocuklar 15 aşına üst kategorinin 8'inde yaşlılardan daha fazla tepki üretmişlerdir (bkz. Tablo-5).

Kısaca yaşlı bireyler pek çok alanda olduğu gibi kavram ve kategori üretiminde de gençler ve çocukların gerisinde kalmışlardır. Akriba kategorisinde yaşlılar da, çocuklar da gençlerden daha az tepki vermişlerdir. Ortalamalar arası fark test edildiğinde

gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=8.39$, $6.50 <.001$). Ancak yaşlılar ile çocukların tepkileri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (bkz. Tablo-3, 4, 5). Bu araştırmaya katılan yaşlılar huzurevinde yada evinde yalnız yaşayan kişiler arasından seçilmiştir.

Tablo-1. 27 Üst Düzey Kategorinin Listesi

Kategorilerin Listesi	
AŞINA OLAN	AŞINA OLMAYAN
1. AKRABA	1. ASKERİYE
2. BALIK	2. BİJUTERİ
3. BİTKİ	3. DEĞERLİ TAŞ
4. ÇİÇEK	4. GAZ
5. EV EŞYASI	5. KANATLI
6. GİYSİ	6. MADEN
7. HAYVAN	7. MEFRUŞAT
8. HASTALIK	8. MEMELİ
9. İÇKİ	9. SÜRÜNGEN
10. MESLEK	10. UYUŞTURUCU
11. MEYVA	11. ZİYNET
12. MUTFAK EŞYASI	12. ZÜCCACİYE
13. RENK	
14. TAŞIT	
15. YEMEK	

Huzurevinde kalan yaşlıların çoğu ya akrabalarını yitirmiş ya da akrabalarıyla ilişkileri azalmış kişilerdir. Bu da onların akraba kategorisinde daha az tepki vermelerine neden olmuş olabilir. Akraba kategorisinde hem gençler hem de yaşlılar en tipik üye olarak "dayı" derken, çocuklar "hala" ve "teyze"yi en tipik üye olarak belirtmişlerdir. "Dayı" tepkisi, gençlerin %92.3'ü, yaşlıların ise %95.3'ü tarafından verilirken "hala" ve "teyze" çocukların %92.3'ü tarafından söylenmiştir (bkz. Tablo-2). Çocukların henüz bakıma gerek duydukları, anne ve babalarından sonra bakımlarıyla ilgilenebilecek kişilerin ailedeki kadın akrabalar olduğu düşünülecek olursa bu tepkinin doğal olduğu söylenebilir.

Balık kategorisinde ilginç olarak çocuklar diğer iki gruptan daha yüksek tepki oranına sahiplerdir (bkz. Tablo-3, 4, 5). Ortalamalar arası fark test edildiğinde, gençlerle yaşlılar

ve çocuklar ve yaşlılarla çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=5.019 <.001$; $t=9.37 <.001$; $t=13.93 <.001$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Balık kategorisinin en tipik üyesi, hem gençler hem de yaşlılar için "hamsi" olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençlerin %86.8'i, yaşlıların %88'i ve çocukların %37.9'u "hamsi" tepkisini vermiştir. Buna karşın çocukların en tipik balık tepkisi "balina" (% 59.3) olarak karşımıza çıkmaktadır. (bkz. Tablo-2). Çocuklar televizyon etkisinde kalarak bir film karakteri olan balınayı seçerken, gençler ve yaşlılar balığı yenecek bir madde olarak düşünüp en çok tüketilen "hamsi" yi tercih etmiş olabilirler. Bitki kategorisinde de yine çocuklar diğer gruplardan daha çok tepki üretmişlerdir.

Tablo - 2. Aşına olan kavramların en tipik elemanlarının her üç yaş grubu için yüzdeleri

AŞINA OLAN	GENÇ %	YAŞLI %	ÇOCUK %	
Akraba	Hala	88.6	97.3	92.3
	Teyze	86.4	59.3	92.3
	Dayı	92.3	95.3	82.4
Balık	Hamsi	86.8	88.0	37.9
	Balina	62.7	46.7	59.3
Bitki	Ağaç	67.3	56.7	52.6
	Çiçek	67.3	47.3	25.3
Çiçek	Gül	91.4	80.7	85.7
	Karanfil	82.7	81.3	65.9
Ev Eşyası	Televizyon	85.5	77.3	58.2
	Halı	79.5	86.7	18.7
	Koltuk	83.2	62	73.6
Giyisi	Pantolon	91.8	89.3	68.1
Hayvan	At	52.3	94.7	60.2
	Köpek	90.0	92	56
	İnek	59.1	22	69.2
Hastalık	Kanser	74.0	23.3	64.8
	Kalp krizi	1.8	75.3	
	Suçiçeği	24.5	30.7	75.8
İçki	Bira	89.9	98.7	85
	Rakı	88.2	55.3	84.6
	Viski	72.7	98	63.7
Meslek	Öğretmen	88.6	82	62.6
Meyve	Elma	96.8	77.3	90.1
	Portakal	89.5	95.3	78
Mutfak Eşyası	Fırın	60.5	74.7	24.2
	Kaşık	87.3	52	71.4
	Tencere	82.3	46.7	40.7
	Çatal	82.7	53.3	93.6
Renk	Mavi	98.2	56.7	95.6

	Kırmızı	94.1	93.3	97.8
	Siyah	90.0	93.3	92.3
Taşıt	Otobüs	90.0	78.7	58.2
	Uçak	66.4	44.7	70.3
Yemek	Pilav	68.6	68	67.7
	Fasulye	3.2	2.7	80.8

Ortalamalar arası fark test edildiğinde her üç grup arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t_{368}=3.58 <.001$; $t=2.74 <.01$; $t=6.97 <.001$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Bitki kategorisinin gençler için en tipik tepkisini belirlemek zor olmuştur, çünkü hem "ağaç" hem de "çiçek" aynı oranda tepki almıştır.

Yaşlı grubun ve çocuk grubunun en tipik tepkisi ise, "ağaç" olarak saptanmıştır. "Ağaç" tepkisini gençler %67.3 oranında verirlerken, yaşlılar %56.7 oranında, çocuk-

Tablo - 3. Aşına olan kavramların t- test sonuçları

Aşına kavramlar	GENÇ		YAŞLI		T	p
	X	S	X	S		
Akraba	10.05	3.71	7.29	2.52	8.38	.001
Balık	7.24	2.88	5.87	2.47	5.02	.001
Bitki	5.43	3.00	4.45	2.27	3.58	.001
Çiçek	8.7	3.05	6.7	2.84	7.76	.001
Ev eşyası	12.26	3.97	11.54	2.94	2.00	.05
Giysi	12.42	3.98	8.39	4.32	9.75	.001
Hastalık	9.46	3.99	8.15	2.86	3.76	.001
Hayvan	20.89	8.36	13.89	3.35	10.28	.001
İçki	7.7	2.7	7.1	2.96	2.13	.05
Meslek	9.31	4.02	7.38	2.62	5.51	.001
Meyve	13.87	3.87	8.52	3.08	14.94	.001
Mutf. Eş.	11.82	3.83	9.91	2.48	5.68	.001
Renk	12.23	3.23	9.13	3.35	9.43	.001
Taşıt	10.42	4.11	5.05	1.58	16.11	.001
Yemek	9.43	5.02	10.51	3.89	2.35	.05

lar ise %52.6 oranında vermişlerdir. Gençler, aynı şekilde "çiçek" tepkisini de %67.3 oranında vermişlerdir. Yaşlıların "çiçek" tepkisi %47.3, çocukların çiçek tepkisi ise %25.3 olarak bulunmuştur.

Çiçek kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde, gençlerle yaşlılar; gençlerle çocuklar ve yaşlılarla çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=7.76 <.001$; $t=7.83 <.001$; $t=2.31 <.05$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Çiçek kategorisinde

gençler (%91.4) ve çocuklar (%85.7) için en tipik üye "gül" iken, yaşlılar için "karanfil" (%81.3) olarak saptanmıştır. (bkz.Tablo-2).

Ev eşyası kategorisi değerlendirildiğinde, gençlerle yaşlılar ve çocuklar ve yaşlılarla çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=2 <.05$; $t_{368}=14.05 <.001$; $t_{368}=15.34 <.001$) (bkz.Tablo-3, 4, 5). Ev eşyası kategorisinin en tipik üyesi gençler için "televizyon" (%85.5), yaşlılar için "halı" (%86.7) ve çocuklar içinse "koltuk" (%73) olarak saptanmıştır (bkz. Tablo-2). Ülkemize televizyonun oldukça geç girmesi nedeniyle, yaşlıların televizyon kavramına gençlerden daha uzak olmaları normal olarak kabul edilebilir. Ama günümüz çocuklarının zamanlarının çoğunu T.V karşısında geçirdiği düşünülürse, onların T.V. yerine "koltuk" tepkisi vermeleri ilginçtir.

Tablo - 4. Aşına olan kavramların t-test sonuçları

Aşına kavramlar	GENÇ		ÇOCUK		T	p
	X	S	X	S		
Akraba	10.05	3.71	7.32	2.04	6.5	.001
Balık	7.24	2.88	10.55	2.53	9.37	.001
Bitki	5.43	3.00	6.36	1.58	2.74	.01
Çiçek	8.7	3.05	5.88	2.25	7.83	.001
Ev eşyası	12.26	3.97	5.88	2.37	14.05	.001
Giysi	12.42	3.98	7.21	3.62	10.59	.001
Hastalık	9.46	3.99	7.36	3.14	4.37	.001
Hayvan	20.89	8.36	10.89	5.15	10.42	.001
İçki	7.7	2.7	7.18	3.33	1.68	
Meslek	9.31	4.02	5.81	2.59	5.43	.001
Meyve	13.87	3.87	9.5	3.00	9.5	.001
Mutf. Eş.	11.82	3.83	11.27	5.58	0.98	
Renk	12.23	3.23	9.97	2.08	6.11	.001
Taşıt	10.42	4.11	7.95	3.25	5.04	.001
Yemek	9.43	5.02	7.54	3.69	3.2	.01

Tablo - 5. Aşına olan kavramların t- test sonuçları

Aşına kavramlar	YAŞLI		ÇOCUK		T	p
	X	S	X	S		
Akraba	7.29	2.52	7.32	2.04	0.09	...
Balık	5.87	2.47	10.55	2.53	13.93	.001
Bitki	4.45	2.27	6.36	1.58	6.97	.001
Çiçek	6.7	2.84	5.88	2.25	2.31	.05
Ev eşyası	11.54	2.94	5.88	2.37	15.34	.001
Giysi	8.39	4.32	7.21	3.62	2.15	.05
Hastalık	8.15	2.86	7.36	3.14	1.97	.05
Hayvan	13.89	3.35	10.89	5.15	5.36	.001
İçki	7.1	2.96	7.18	3.33	0.24	...

Meslek	7.38	2.62	5.81	2.59	4.36	.001
Meyve	8.52	3.08	9.5	3.00	2.39	.05
Mutf. Eş.	9.91	2.48	11.27	5.58	2.89	.01
Renk	9.13	3.35	9.97	2.08	2.1	.05
Taşıt	5.05	1.58	7.95	3.25	9.06	.001
Yemek	10.51	3.89	7.54	3.69	5.82	.001

Giysi kategorisinde gençlerin, yaşlılardan da çocuklardan da daha çok tepki verdikleri saptanmıştır. Ortalamalar arası fark test edildiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=9.75<.001$; $t=10.59<.001$; $t=2.15<.05$) (bkz.Tablo-3, 4, 5). Giysi kategorisinin en tipik üyesi "pantolon"dur. "Pantolon" gençlerin %91,8'i ve yaşlıların %89.3'ü ve çocukların %68.1'i tarafından kullanılmıştır (bkz. Tablo-2). Pantolon günümüzde hem kadın, hem erkek giysisi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle pantolonun en tipik üye olması normaldir. Kasket, kaşkol, yün çorap gibi üyeler daha çok yaşlılar tarafından kullanılırken, Lewi's, Blue jean gibi üyeler daha çok gençler tarafından kullanılmıştır. Sadece çocukların arasında "önlük" tepkisinin bulunması ihtiyaç ve aşinalık etkisini bir kez daha vurgulayan bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Yaşlıların kaşkol, yün çorap gibi nesnelere günlük yaşamlarında gençlerden daha çok ihtiyaç duydukları ve sık kullandıkları açıktır. Benzer şekilde gençlerde çocuklar da ihtiyaçlarına göre tepki vermişlerdir. Ancak gençlerin ihtiyacı, yaşlılardan ve çocuklardan farklı olarak, moda uyma, belli markalara sahip olma şeklinde kendini göstermektedir. Bu bulgular hem Piaget'nin (1971: 56) kavram kullanımı konusunda söyledikleriyle hem de işlevsel kavramların önemini vurgulayan çalışmalarla uyum içindedir (Richards ve ark. 1989: 109).

Hayvan kategorisinde ortalamalar a-rası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($t_{368}=10.28$ ve $t_{368}=10.42<.001$). Ayrıca yaşlılar ve çocukların ortalamaları arasında da anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=5.36<.001$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Hayvan kategorisinin için en

tipik üyesi, yaşlılar için "at" (%94.7), Gençler için "köpek" (%90) ve çocuklar için ise "inek" (%69.2) olarak belirlenmiştir. (bkz. Tablo-2). Çocukların bu tepkisinin reklamlardan etkilendiği ve çocuklar arasında oldukça rağbet gören çikolata markasının yani mor "Milka" ineğinin bu tepkiye neden olduğu düşünülmektedir. At, eşek gibi üyelerin yaşlılar tarafından daha çok kullanıldığı saptanmıştır. Gençliklerini küçük şehirlerde ya da köylerde geçiren yaşlı insanların hayatında, bu hayvanların fonksiyonel bir önemi olduğu düşünülmektedir.

Hastalık kategorisi değerlendirildiğinde gençlerle, yaşlılar ($t_{368}=3.66<.001$) gençlerle çocuklar ($t_{368}=4.37<.001$) ve yaşlılarla çocuklar ($t_{368}=1.97<.05$) arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (bkz. Tablo-3, 4, 5). Hastalık kategorisi genç, yaşlı ve çocukların tepkiler açısından en farklılaştıkları kategoridir. Bu kategoride gençler hem bu yüzyılın önemli hastalıklarına hem de epeyce psikolojik rahatsızlıklara yer vermişlerdir. Bu sonuç, genç deneklerin bir kısmının psikoloji bölümü öğrencisi olması, ayrıca uygulamayı yapan kişilerin psikolog olmasından kaynaklanmış olabilir. Örneğin AIDS, gençlerin %60.9'u tarafından verilirken, yaşlı ve çocukların hiçbiri bu tepkiyi vermemiştir. Benzer şekilde psikoz, nevroz v.b. gibi psikolojik hastalıklar gençlerin tepkileri içinde yer alırken, yaşlılar ve çocuklar bu tarz tepkiler vermemişlerdir. Hastalık kategorisinin en tipik üyesi gençler için "kanseri" (%74) iken, yaşlılar için "kalp krizi" (%95.3) ve çocuklar için de "suçiçeği" (%75.8) olarak bulunmuştur. "Kanseri" tepkisini yaşlılar hiç vermemiş olması ilgi çekicidir. Ancak yaşlıların kanseri alt düzey kavramlarla ifade ettikleri (kan kanseri, rahim kanseri v.b.) dikkat çekmektedir. Bu alt düzey üyelere verilen tepkiler toplandığında %53.3 gibi yüksek bir oran elde edilmektedir. (bkz.Tablo-2). Gençlerin de "kalp krizi" yerine kalp, kalp rahatsızlıkları gibi daha genel ifadeler kullandıkları görülmüştür. Ayrıca yaşlılarda

daha sık görülen tansiyon, böbrek yetmezliği gibi hastalıkların, yaşlılar tarafından daha çok kullanıldığı görülmüştür. Çocukların deneyim eksikliği ve hastalıklarla henüz tanışmamış olması onların genelde çocuk hastalıkları söylemelerine neden olmuş görünmektedir.

İçki kategorisinde ortalamalar arasındaki fark az görülmesine rağmen, test edildiğinde gençlerle yaşlılar arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olduğu görülmüştür ($t_{368}=2.13 <.05$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). İçki denince, gençlerin de yaşlılarında ve hatta çocukların da aklına öncelikli olarak alkollü içkilerin gelmesi ilgi çekici olarak bulunmuştur. İçki kategorisinin en tipik üyesi ilginç bir şekilde "bira" olarak bulunmuştur. Gençlerin %85.9'u, yaşlıların %98.7'si ve çocukların %85'i bira tepkisini vermiştir. Daha geleneksel olan ve en tipik üye olması beklenen "rakı", gençlerin %88.2'si, çocukların %84.6'sı yaşlıların ise sadece %55.3'ü tarafından kullanılmıştır (bkz. Tablo-2). Bu da Türk toplumunun artık rakı kültüründen, bira kültürüne doğru bir geçiş yaptığı şeklinde yorumlanabilir. Çocukların sık sık içmek istedikleri "kola, fanta" gibi içecekler ilginç olarak çok daha alt sıralarda yer almıştır. Ancak "kola", "fanta", "sprite", "gazoz" gibi alt kategori üyeleri toplandığında neredeyse %100'lük bir oran elde edilmektedir. Bu nedenle çocukların en tipik üyesi "Bira" gibi gözükmeyle birlikte bu tür içeceklerin de çocukların yaşamında önemli bir yer tuttuğunu söylemek doğru olacaktır.

Meslek kategorisinde veriler test edildiğinde üç grubunda sırasıyla genç-yaşlı, genç-çocuk ve yaşlı-çocuk olmak üzere birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaş-tığı görülmüştür ($t_{368}=5.51 <.001$; $t_{368}= 5.43 <.001$; $t_{368}=4.36 <.001$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Meslek kategorisinin en tipik üyesi gençlerin %88.6'sından, yaşlıların da %82 'sinden ve çocukların %62.6'sından tepki alan "öğretmen"dir (bkz.Tablo-2). Çocukların öğrenci olmaları ve yaş dönemi özelliğine bağlı olarak öğretmenleri ile özdeşim

kurmaları nedeniyle "Öğretmen" çocuklar için doğal ve beklenen en tipik üyedir. Ama gençler ve yaşlılar için, genel beklentiler doğrultusunda en tipik üye olması beklenen "doktor", hem gençlerde, hem çocuklarda hem de yaşlılarda ikinci tipik üye olarak saptanmıştır. "Doktor" tepkisi gençlerin %87.3'ü, çocukların %60.4'ü ve yaşlıların da %80'i tarafından verilmiştir. Bu bulgulara bakılarak, öğre-menliğin hala geleneksel bir meslek olarak algılandığı söylenebilir.

Meyve kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368} =14.94 <.001$, $t_{368}=9.50 <.001$). Ayrıca yaşlılar ve çocukların tepki sayısı açısından da anlamlı farklılaşma söz konusudur ($t_{368}=2.39 <.05$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Meyve kategorisinin dağılımlarına bakıldığında yine ilginç bir bulguyla karşılaşılmaktadır. Meyve kategorisinde gençler ve çocuklar için en tipik üye, beklentilere uygun olarak "elma" olarak bulunmuştur. Gençler "elma" tepkisini % 96.8 oranında verirken, çocuklar %90.1 oranında vermişlerdir. Yaşlılar için ise en tipik üyenin "portakal" (%89.5) olduğu görülmüştür (bkz. Tablo-2).

Mutfak eşyası kategorisinde sırasıyla gençlerle, yaşlılar arasında ve çocuklarla yaşlılar arasında tepki sayısı açısından anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=5.68 <.001$, $t_{368} =2.89 <.01$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Mutfak eşyası kategorisinin en tipik üyesi, gençler için "kaşık" (%87.3) yaşlılar için "fırın" (%74.7) ve çocuklar için ise "çatal" (%93.6) olarak karşımıza çıkmaktadır (bkz. Tablo-2). Yaşlıların fırın gibi nesnelere günlük yaşamlarında çocuk ve gençlerden daha çok ihtiyaç duydukları ve onlardan daha sık kullandıkları açıktır.

Renk kategorisinde veriler test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}= 9.43 <.001$, $t_{368}= 6.11 <.001$). Ayrıca çocuklar ve yaşlıların tepki sayısı arasında da anlamlı fark vardır ($t_{368} = 2.10 <.05$)

(bkz. Tablo-3, 4, 5). Gençler için renk kategorisinin en tipik üyesi "mavi" (%98.2) çocuklar için "kırmızı" (%97.8) olarak belirlenmiştir. Yaşlılar için en tipik üyeyi belirlemek oldukça sorun olmuştur. Çünkü yaşlı grup iki farklı renge aynı oranda tepki vermiştir. Yaşlıların hem kırmızıya hem de siyaha %93.3 oranında tepki verdiği saptanmıştır (bkz. Tablo-2).

Taşıt kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=16.11 <.001$, $t_{368}=5.04 <.001$). Ayrıca çocuklarla yaşlılar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=9.06 <.001$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Taşıt kategorisinin en tipik üyesi genç ve yaşlı gruplar için "otobüs" olarak belirlenmiştir. "Otobüs" tepkisini gençler %90 oranında, yaşlılar ise %78.7 oranında vermişlerdir. Buna karşın çocuklar %58.2 oranında "otobüs" tepkisi verirken, en tipik tepki olarak %70.3 oranında "uçak" demişlerdir (bkz. Tablo-2). Ancak yaşlıların ve çocukların alt kategorilerde fazla tepki vermedikleri buna karşın gençlerin Opel, BMW, Renault gibi tepkiler verdikleri görülmüştür. Yaşlıların kavramları daha çok işlevsel özellikleriyle değerlendirdikleri, gençlerin ise aynen giysi kavramında olduğu gibi model / marka değerlendirmesi yaptıkları görülmüştür.

Yemek kategorisinde veriler test edildiğinde yaşlılarla, gençler ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=2.35 <.05$, $t_{368}=5.82 <.001$). Gençlerle çocuklar arasında da tepki sayıları açısından anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($t_{368}=3.20 <.01$) (bkz. Tablo-3, 4, 5). Hemen hemen tüm kategorilerde genç denekler, yaşlı deneklerden daha çok tepki verirlerken, bir tek yemek kategorisinde yaşlıların ortalama tepki sayısının ($x=10.51$) hem gençlerden ($x=9.43$) hem de çocuklardan ($x=7.54$) daha çok olduğu görülmüştür. Gençlerin çoğu ve çocuklar hala annelerinin evinde yemek yemekte ve bu konuda herhangi bir sorumluluk taşımamaktadırlar, buna karşın yaşlılar oldukça uzun bir süre ev bakma

sorumluluğu ile yaşamışlardır. Bu nedenle gençlerden de çocuklardan da daha değişik seçenekler üretmeleri normaldir. Yemek kategorisinin en tipik üyesi gençler ve yaşlılar için "pilav" olarak saptanmıştır. Gençlerin %68.6'sı, yaşlıların %68'i çocukların ise %67.7'si pilav tepkisini vermişlerdir. Çocukların "hamburger çocuğu" tanımını alt üst edecek şekilde en tipik yemek olarak "taze fasulye"yi %80.8 oranında söylemeleri ilgi çekici bir bulgu olarak saptanmıştır (bkz. Tablo-2).

Aşına olan kategorilerin değerlendirilmesinden sonra, aşına olmayan kategorilerin değerlendirilmesine geçilmiştir (bkz. Tablo-6). Genel olarak bakıldığında 12 aşına olmayan kategorinin, aşına olan kategorilerden daha az tepki aldığı görülmüştür. Yine aşına kategorilerden farklı olarak, aşına olmayan bazı kategorilerde yaşlıların ve çocukların gençlerden daha yüksek tepki ortalamasına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Yaşlılar "Gaz" "Sürüngen" ve "Zücaciye" kategorilerinde, çocuklar ise "Bijuteri" "Mefruşat", "Sürüngen" ve "Zücaciye" kategorilerinde gençlerden daha çok tepki vermişlerdir (bkz. Tablo-7, 8, 9). Bu sonuç belki de, pilot çalışmada uzman grubunun günlük dilde sık kullanılmadığını düşündüğü "mefruşat", "zücaciye" gibi kategorilerin yaşlı deneklere gençlerden daha tanıdık gelmesinden kaynaklanmış olabilir. Çocukların anneleriyle birlikte daha çok birlikte olması, onlarla alışverişe çıkması da çocukların "bijuteri", "mefruşat" ve "zücaciye" kavramlarına gençlerden daha aşına olmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca aşına olmayan kategorilerde başarılı olmayacakları düşünülen çocukların 12 kategoriden 6'sında yaşlılardan daha çok tepki üretmeleri ve neredeyse aşına olan kavramlardaki kadar tepki üretmeleri ilgi çekicidir.

Askeriye kategorisine verilen tepkiler incelendiğinde, çok geniş bir kavram olduğu ve deneklerin aklına birbirinden bağımsız pek çok farklı şeyi getirdiği görülmüştür. Bu kategorinin askeri unvanlar ve silahlar gibi

Gelişimsel Olarak Kategori Yapılarının İncelenmesi: Çocuk, Genç Ve Yaşlı Deneklerde Kategori Normları

ikiye ayrılarak sunulmasının daha yararlı olacağı sonucuna varılmıştır. Askeriye kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında, ayrıca çocuklarla yaşlılar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür $t_{368}=14.23 <.001$, $t_{368}=8.02 <.001$ ve

Uyuşturucu	5.26	1.52	4.57	1.58	4.42	.001
Ziynet	7.48	2.52	5.38	1.72	9.39	.001
Züccaciye	5.87	3.7	7.2	3.37	3.72	.001

Tablo - 6. Aşına olmayan kavramların en tipik elemanlarının her üç yaş grubu için yüzdeleri

AŞINA OLMAYAN		GENÇ %	YAŞLI %	ÇOCUK %
Askeriye	Asker	50	69.7	34.1
	Subay	65.9	23	62.2
	Yüzbaşı	43.2	29.7	76.9
Bijuteri	Kolye	57.7	42.3	...
	Küpe	45.9	56.3	34.1
	Ruj	38.6	87.9
Değerli Taş	Elmas	92.3	62.7	69.2
	Yakut	56.4	64	26.4
	Pırlanta	46.8	51.3	65
Gaz	Oksijen	59.1	90	97
Kanatlı	Kuş	70.9	80.7	...
	Serçe	33.6	15.3	74
Maden	Altın	73.6	38.7	58.2
	Kömür	67.7	59.3	72.5
	Demir	50.5	27	72.5
Mefruşat	Kumaş	45	94.7	32
	Perde	55.5	88	99
Memeli	İnek	80	84	93.4
Sürüngen	Yılan	95.5	97.3	97
Uyuşturucu	Eroin	87.7	77.3	92
Ziynet	Yüzük	86.8	20.7	62.6
	Gerdanlık	47.3	53.3	19.8
	Yakut	5.5	10	80.2
	Saat	3.5	13.3	80.2
Züccaciye	Bardak	66.8	71	95.6

Tablo - 7. Aşına olmayan kavramların t - test sonuçları

Aşına olmayan	GENÇ		YAŞLI		t	p
	X	S	X	S		
Askeriye	9.47	4.2	4.49	2.05	14.23	.001
Bijuteri	6.48	4.13	4.67	2.77	4.96	.001
Değerli Taş	4.47	1.65	4.32	1.31	6.69	.001
Gaz	4.12	2.16	4.57	2.44	1.97	.05
Kanatlı	7.45	3.81	5.19	3.14	6.34	.001
Maden	6.98	2.94	4.69	1.61	8.99	.001
Mefruşat	2.86	1.78	3.95	1.37	6.69	.001
Memeli	6.52	3.12	5.44	1.95	3.99	.001
Sürüngen	4.23	1.46	4.28	1.35	0.35	...

$t_{368}=3.70 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Askeriye kategorisinde gençlerin yaşlılardan çok daha fazla tepki verdiği görülmüştür. Henüz askerliğini yapmamış bir genç grubuyla çalışıldığı için, bu kavramın gençlerde daha çok tepki yaratması olağan karşılanmıştır. Ancak askeriye kategorisinde tek bir üye üzerinde yüksek oranda yoğunlaşma olmamıştır. Askeriye kategorisinde en tipik üyenin gençler için "subay"(% 65.9), yaşlılar için "asker"(%69.7), çocuklar için ise "yüzbaşı"(%76.9) olduğu görülmüştür (bkz. Tablo-6). Çocukların bu tepkisinin çizgi roman kahramanı "Yüzbaşı Volkan" dan etkilendiği düşünülmektedir.

Bijuteri kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklarla, yaşlılar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=4.96 <.001$, $t_{368}=8.20 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Bijuteri kategorisinde de askeriye kategorisinde olduğu gibi, grupların tek bir üye üzerinde yoğunlaşmadıkları görülmüştür. Bijuteri kategorisinde en tipik üyenin, gençler için "kolye" (%57.7), yaşlılar için "küpe" (%56.3) çocuklar için ise "ruj" (%87.9) olduğu görülmüştür. Buna karşın yaşlılarda hiç kimse ruj tepkisi vermemiş, gençlerin ise sadece %38.6'sı bu tepkiyi vermiştir (bkz. Tablo-6). Çocukların süslenmeye heves etmeleri akıllarına "ruju" çok daha çabuk getirmiş olabilir, buna karşın yaşlılar ruju pek kullanmadıkları için hatırlamamış olabilirler.

Tablo - 8. Aşına olmayan kavramların t - test sonuçları

Aşına olmayan	GENÇ		ÇOCUK		t	p
	X	S	X	S		
Askeriye	9.47	4.2	5.62	2.58	8.02	.001
Bijuteri	6.48	4.13	7.13	0.33	1.48	...
Değerli Taş	4.47	1.65	3.13	1.48	6.7	.001
Gaz	4.12	2.16	2.28	0.84	7.67	.001
Kanatlı	7.45	3.81	5.67	2.56	4.05	.001

Maden	6.98	2.94	4.21	4.13	6.62	.001
Mefruşat	2.86	1.78	3.26	1.06	2.00	.05
Memeli	6.52	3.12	5.62	2.41	2.43	.05
Sürüngen	4.23	1.46	4.91	1.44	3.78	.001
Uyuşturucu	5.26	1.52	2.61	0.86	15.59	.001
Ziynet	7.48	2.52	5.98	1.96	5.00	.001
Züccaciye	5.87	3.7	6.62	3.11	1.67	...

Tablo - 9. Aşına olmayan kavramların t - test sonuçları

Aşına olmayan	ÇOCUK		YAŞLI		t	p
	X	S	X	S		
Askeriye	5.62	2.58	4.49	2.05	3.7	.001
Bijuteri	7.13	0.33	4.67	2.77	8.2	.001
Değerli Taş	3.13	1.48	4.32	1.31	6.26	.001
Gaz	2.28	0.84	4.57	2.44	8.48	.001
Kanatlı	5.67	2.56	5.19	3.14	1.2	...
Maden	4.21	4.13	4.69	1.61	1.29	...
Mefruşat	3.26	1.06	3.95	1.37	4.05	.001
Memeli	5.62	2.41	5.44	1.95	0.62	...
Sürüngen	4.91	1.44	4.28	1.35	3.5	.001
Uyuşturucu	2.61	0.86	4.57	1.58	10.89	.001
Ziynet	5.98	1.96	5.38	1.72	2.5	.05
Züccaciye	6.62	3.11	7.2	3.37	1.32	...

Değerli taş kategorisinde veriler test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=6.69 <.001$, $t_{368}=6.70 <.001$). Yaşlılar ve çocuklar arasında da anlamlı farklılık bulunmaktadır ($t_{368}=6.26 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Değerli taş kategorisinde en tipik üyenin gençler için ve çocuklar için "elmas" (%92.3) (%69.2), yaşlılar içinse "yakut" (% 64) olduğu görülmüştür (bkz. Tablo-6).

Gaz kategorisinde yaşlılar hem gençlerden hem de çocuklardan daha yüksek tepki ortalamasına sahiptir. Ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=1.97 <.05$, $t_{368}=7.67 <.001$). Yaşlılar ve çocukların tepki oranları arasında da anlamlı fark bulunmuştur ($t_{368}=8.48 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Gaz kategorisinde en tipik üyenin her üç grup içinde "oksijen" olduğu görülmüştür. "Oksijen" gençler tarafından %59.1 oranında kullanılırken, yaşlılar tarafından

%90 ve çocuklar tarafından da %97 oranında kullanılmıştır (bkz. Tablo-6).

Kanatlı kategorisine verilen tepki sayıları test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=6.34 <.001$, $t_{368}=4.05 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Kanatlı kategorisinde en tipik üyenin genç ve yaşlı grupları için "kuş" olduğu görülmüştür. "Kuş" tepkisini gençlerin %70.9'u, yaşlıların ise % 80.7'si vermiştir. Çok ilginç olarak çocuklar bu kategoride bir üst kategori ismi de sayılan "kuş" tepkisini hiç vermezlerken, daha çok alt kategori isimleri vermişler ve en tipik tepkileri %74 ile "Serçe" olmuştur (bkz. Tablo-6). Çocuklar tarafından çok sevilen çizgi film kahramanı "Tweety"nin bu tercih için önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Maden kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=8.99 <.001$; $t_{368}= 6.62 <.001$) (bkz.Tablo-7, 8, 9). Maden kategorisinde en tipik üyenin gençler için "altın" (%73.6), yaşlılar için ise "kömür" (%59.3), çocuklar için ise hem "kömür" (%72.5) hem de "demir"(%72.5) olduğu bulunmuştur. Yaşlılar ve çocuklar bu kategoride de yine günlük yaşamda ihtiyaç duydukları bir üyeyi öncelikli olarak kullanmışlardır. Isınma problemiyle ilgili olarak maden kategorisinde "kömür" en önemli kavram olarak değerlendirilmiştir. Oysa gençler yine daha popüler ve zenginlik simgesi olan "altın" kavramını tercih etmişlerdir. Gençlerin önceliği altına vermelerine rağmen, daha fonksiyonel olan kömür (%67.7) kavramına da uzak olmadıkları görülmüştür (bkz. Tablo-6).

Mefruşat kategorisinde de hem yaşlılar hem de çocuklar gençlerden daha yüksek tepki ortalamasına sahiptir (bkz.Tablo-7, 8, 9). Ortalamalar arası fark test edildiğinde çocukların ve yaşlıların tepkileri ile gençlerin tepkisi arasında anlamlı bir fark olduğu ($t_{368}=2.00 <.05$, $t_{368}= 6.99 <.001$), ayrıca yaşlılarla çocuklar arasında da anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür

($t_{368}=1.37 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Mefruşat kategorisinde en tipik üyenin gençler (%55.5) ve çocuklar (%99) için "perde", yaşlılar için ise "kumaş" (%94.7) olduğu bulunmuştur. Yaşlılar %88 oranında "perde" tepkisi vermişler, Yani yaşlılar "perde" kavramını da gençlerden daha çok kullanmışlardır (bkz. Tablo-6). Çocukların da günlük yaşamlarında daha sık karşılaştıkları ve günlük dil kullanımında daha çok kullandıkları perdeyi en tipik eleman olarak belirlemeleri doğal bulunmuştur.

Memeli kategorisi incelenerek, ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar ve çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t_{368}=3.99 <.001$, $t_{368}=2.43 <.05$) (bkz. Tablo -7, 8, 9). "İnsan" memeli kategorisinde gençlerin %71.8'i ve yaşlıların %52.3'ü tarafından kullanılmış, çocuklar insanı memeliler içinde değerlendirmemişlerdir. Bu farklılığa rağmen memeli kategorisinde en tipik üyenin her üç grup için de "inek" olduğu görülmüştür. "İnek" tepkisi gençler tarafından %80, yaşlılar tarafından %84.7 ve çocuklar tarafından ise %93.4 oranında verilmiştir (bkz. Tablo-6).

Sürüngen kategorisinde de çocukların ve yaşlıların tepki ortalaması gençlerden fazladır. Ancak ortalamalar arası fark test edildiğinde bir tek bu kategoride gençlerle, yaşlılar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Buna karşın çocuklarla gençler ve çocuklarla yaşlılar arasında anlamlı farklılaşma söz konusudur ($t_{368}=3.78 <.001$, $t_{368}=3.50 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Sürüngen kategorisinde en tipik üyenin her üç grup için de "yılan" olduğu görülmüştür. "Yılan" tepkisi gençler tarafından %95.5 oranında, çocuklar tarafından %97 ve yaşlılar tarafından ise %97.3 oranında verilmiştir (bkz. Tablo-6).

Uyuşturucu kategorisinde ortalamalar arası fark test edildiğinde gençlerle, yaşlılar, çocuklar arasında ve yaşlılarla çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t_{368} = 4.42 <.001$, $t_{368} = 5.59$

$<.001$, $t_{368}=10.89 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Uyuşturucu kategorisinde en tipik üyenin, her üç grup için de "Eroin" olduğu görülmüştür. "Eroin" tepkisini, çocukların %92'si, gençlerin %87.7'si, yaşlıların ise %77.3'ü kullanmıştır (bkz. Tablo-6). Özellikle çocukların bu kadar yüksek "eroin" tepkisi vermeleri televizyon programlarında son zamanlarda sıklıkla bu konunun işlenmesine bağlanabilir.

Ziynet kategorisinde veriler test edildiğinde her üç grup arasında da anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t_{368}=9.39 <.001$, $t_{368}=5 <.001$, $t_{368}=2.50 <.05$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Ziynet kategorisinde en tipik üyenin gençler için "yüzük"(%85.5), yaşlılar için "gerdanlık" (%53.3) olduğu bulunmuştur. Çocuklarda ise iki üye aynı oranda tepki almıştır. %80.2 oranıyla hem "yakut" hem de "saat" çocukların en tipik üyeleri olmuştur (bkz. Tablo-6). Çocukların tepkileri değerlendirildiğinde ziynet kategorisini tam anlamadıkları ve değerli taş kategorisi ile karıştırdıkları düşünülmektedir. Çünkü verilen tepkilerin daha çok "yakut", "safir" gibi değerli taşlar olduğu görülmüştür.

Züccaciye kategorisinde de hem çocukların hem de yaşlıların gençlerden daha yüksek tepki ortalamasına sahip olduğu görülmemesine rağmen, ortalamalar arası fark test edildiğinde sadece gençlerle, yaşlılar arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($t_{368}=3.72 <.001$) (bkz. Tablo-7, 8, 9). Züccaciye kavramının üyeleri ile mutfak eşyası kavramının üyeleri arasında benzeşen pek çok üye olduğu görülmüş olmasına rağmen, aşına olmayan bu kategoride mutfak eşyasından çok daha düşük oranda tepki elde edilmiştir. Züccaciye kategorisinde en tipik üyenin her üç grup için "bardak" olduğu saptanmıştır. Çocuklar %95.6, gençler %66.8, yaşlılar ise %71 oranında "bardak" tepkisi vermişlerdir (bkz. Tablo-6).

DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada 27 üst kategori için Türkçe normlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bundan önce Türkiye'de yapılan tek norm çalışması Peynircioğlu (1988) tarafından gerçekleştirilmiştir. Peynircioğlu'nun (1988) çalışmasında yer alan 56 kategorinin bazıları bu araştırmada kullanılan 27 kategorinin bazılarıyla benzeşmektedir. Bu iki çalışma, en tipik üyeler açısından karşılaştırıldığında, benzer bulgular kadar farklı bulgular da içerdikleri görülmüştür.

Hem Peynircioğlu'nun (1988: 170) çalışmasında hem de yapılan bu çalışmada akraba kategorisi yer almaktadır. Peynircioğlu (1988: 170) bu kategorinin en tipik üyesinin "amca" olduğunu bulmuştur. Oysa bu çalışmada genç ve yaşlı grup için "dayı" en tipik üye olarak saptanmıştır. Çocuk grubu ise "hala" ve "teyze" arasında kalmışlardır. "Amca" bu çalışmada her grupta üçüncü sırada yer alırken, Peynircioğlu'nda (1988: 170) "dayı" dördüncü sırada yer almıştır.

Benzer şekilde, Peynircioğlu'nun (1988: 172) çalışmasında kıymetli taşlar olarak yer alan kategori, bu çalışmada değerli taş kategorisi olarak yer almıştır. Peynircioğlu bu kategorinin en tipik üyesinin "yakut" olduğunu bulmuştur. Yapılan bu çalışmada ise "yakut" yaşlı grup için en tipik üye olarak değerlendirilirken, çocukların ve gençlerin çok yüksek bir oranda "elmas" tepkisini verdikleri görülmüştür. Peynircioğlu'nun (1988: 172) çalışmasında dört ayaklı hayvanlar kategorisi, bu çalışmadaki hayvan kategorisiyle uyum-ludur. Peynircioğlu bu kategoride en tipik üye olarak "köpeği" belirlerken, ikinci sırayı "kedi" almıştır. Bu çalışmada ise Peynircioğlu'nun (1988: 172) çalışmasına benzer olarak gençler için en tipik üyenin "köpek", ikinci üyenin "kedi" ve yaşlılar içinse en tipik üyenin "at", ikinci üyenin de "kedi" olduğu bulunmuştur. Buna karşın çocuklar ilginç bir şekilde en tipik üye olarak "inek" tepkisi vermişlerdir.

Renk kategorisi de her iki çalışmada ortak olan kategorilerden biridir. Peynircioğlu renk

kategorisinde en tipik üyenin "kırmızı" olduğunu bulmuştur. Bu çalışmada Peynircioğlu'nun (1988: 175) bulgularına uyum sağlayan grup çocuklar olmuş ve "kırmızı" en tipik üye olarak saptanmıştır. Buna karşın gençler "mavi", yaşlılar ise "kırmızı" ve "siyah"ı en tipik üyeler olarak belirterek farklılaşmışlardır.

Yine, mutfak eşyası ve ev eşyası kategorileri her iki çalışmada ortak olarak bulunan kategorilerdir. Mutfak eşyasında Peynircioğlu (1988: 175) en tipik üyenin "tencere" olduğunu saptamıştır. Bu çalışmada ise, gençler için "kaşık", çocuklar için "çatal" ve yaşlılar için ise "fırın" en tipik üye olarak belirlenmiştir. Ev eşyası kategorisinde ise Peynircioğlu en tipik üyenin "koltuk" olduğunu belirlemiştir. Yine bu çalışmanın çocuk grubu Peynircioğlu'nun (1988: 175) bulgularını destekler nitelikte "koltuk" tepkisini en fazla vermişlerdir. Ancak gençler için "televizyon", yaşlılar içinse "halı" tipik üyeler olarak saptanmıştır. "Koltuk" gençlerde ikinci, yaşlılarda ise üçüncü sırayı alabilmiştir.

Her iki çalışmada da bulunan meyve kategorisinde, Peynircioğlu (1988: 179) "elma"yı en tipik üye olarak saptamıştır. Benzer olarak bu çalışmada da gençler ve çocuklar için "elma", en tipik üye olarak belirlenmiştir. Oysa yaşlıların en tipik tepkisi "portakal" olarak karşımıza çıkmıştır. Yine, her iki çalışmada ortak olan taşıt, çiçek, balık ve hastalık kategorilerinde birbirine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Hem Peynircioğlu'nun hem de bu çalışmanın genç ve yaşlı bulguları taşıt kategorisi için en tipik üyenin "otobüs" olduğunu göstermiştir. Sadece çocuklar "uçak" en tipik üye olarak belirlemişlerdir. Yine benzer şekilde, Peynircioğlu'nun (1988: 179) ve bu çalışmanın genç ve yaşlı örnekleminde elde edilen bulgular balık kategorisinde en tipik üyenin "hamsi" olduğunu saptamıştır. Çocuklar ise en tipik balık olarak "balınayı" seçmişlerdir. Çiçek kategorisinde ise, Peynircioğlu (1988: 179) en tipik üyenin "gül" olduğunu bulmuştur.

Bu araştırmada da çocuklar ve gençler için benzer bir bulgu elde edilmiş ve "gül" en tipik üye olarak belirlenmiştir. Yaşlıların bu kategoride verdikleri en tipik tepki ise "karanfil" olarak saptanmıştır. Hastalık kategorisinde de her iki çalışmanın bulguları gençler için "kanser" in en tipik üye olduğunu göstermektedir. Oysa yaşlıların hastalık kategorisindeki en tipik tepkisi "kalp krizi" çocukların ise "su çiçeği" olarak bulunmuş ve Peynircioğlu'nun (1988: 179) bulgularından farklılaşmıştır.

Bu ortak kategorilerin dışında biraz farklı isimlendirilmelerine rağmen, Peynircioğlu'nun (1988: 175-179) giyecek, alkollü içkiler, kimyasal elementler olarak isimlendirdiği kategoriler, bu çalışmada giysi, içki ve gaz olarak isimlendirilen kategorilerle benzerlikler göstermektedir. Hem Peynircioğlu'nun (1988: 180) çalışmasında hem de bu çalışmada "pantolon", giysi-giyecek kategorisinin en tipik üyesi olarak belirlenmiştir. Kimyasal elementler kategorisinde Peynircioğlu (1988: 180) en tipik üye olarak "oksijen"i belirlemiştir. Benzer bir şekilde bu çalışmada gaz kategorisinin en tipik elemanı "oksijen" olarak saptanmıştır. Alkollü içki kategorisinde ise Peynircioğlu (1988: 181) "rakı"yı en tipik olarak saptamıştır. Oysa bu çalışmanın sonuçları içki kategorisinde her üç grup için de en tipik tepkinin "bira" olduğunu göstermiştir.

Bütün bu karşılaştırmalar, Türkiye'de yapılan benzer iki çalışmanın ortak olduğu kadar farklı sonuçlar da taşıdığını göstermiştir. İstanbul ve İzmir gibi kültürel açıdan birbirine benzer iki bölgede yapılan bu iki

çalışmanın bile farklı sonuçlar taşıması, kültürler arası farklılığın çok büyük olduğu başka ülkelerde yapılmış norm çalışmalarının tercüme edilerek kullanılmasının ne kadar sakıncalı olduğunu gözler önüne sermektedir. Peynircioğlu çalışmasını 1988 yılında yapmıştır. Türk toplumunun çok hızlı bir değişim içinde olduğu ve geçen 10-15 yıllık sürede pek çok yenilikle karşılaştığı düşünülürse iki çalışma arasında görülen farklılık normal kabul edilebilir. Örneğin geçen bu yıllar zarfında özel televizyon kanallarının çoğalması, televizyon kavramını günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. İki çalışma arasında ev eşyası kategorisinde görülen farklılık bu değişim süreciyle açıklanabilir. Benzer şekilde, özellikle büyük şehirlerde hızla çoğalan "Pub"lar, toplumun içki kavramını, rakıdan çok birayla özdeşleştirmesine neden olmuştur. İnsanların aşına oldukları kavramlar günlük kullanım ve yaşam deneyimlerine bağlı olarak değişmektedir. Yaşantılardaki değişiklikler, dil ve kavram değişikliklerini de beraberinde getirmektedir. İnsanların yaşadıkları olaylara bağlı olarak işlevsel olan kavramları kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Koşullar değiştiğinde, ihtiyaçlar da değişecek ve şu anda popüler olan sözcükler popülerliğini yitirecektir. Ayrıca yapılan her iki çalışmanın da Türkiye'nin bütün yöresel farklılıklarını yansıtmadığı açıktır. Bu nedenle araştırmamızın başında da ifade edildiği gibi tüm Türkiye için geçerli olabilecek büyük çaplı bir norm çalışmasının gerekliliği bir kez daha vurgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alpöge, G. (1991). *Çocuk ve Dil: Türkçe'de Sıfatların Kullanımı ve Çocuğun Gelişimi Açısından İncelenmesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barret, T.R. and Wright, M. (1981). "Age Related Facilitation in Recall Following Semantic Processing". *Journal of Gerontology*. 36: 194-199.
- Boster, J.S. (1988). "Natural sources of internal category structure: Typicality, familiarity, and similarity of birds". *Memory and Cognition*. 16, 3: 258-260.

- Breen, T.J. and Schvaneveldt, R.W. (1986). "Classification of Empirically Derived Prototypes As A Function of Category Experience". **Memory and Cognition**. 14, 4: 313-320.
- Craik, F.I.M. and Robinowitz, J.C. (1985). "The Effects of Presentation Rate and Encoding Task on Age Related Memory Deficits". **Journal of Gerontology**. 40: 309-315.
- Cüceloğlu, D. (1991). **İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kavramları**. 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Çengelci, B. ve Bayraktar, R. (1990). "Kısmi Saklamada Aşına Olunan ve Olunmayan İlişkiye Sahip Modellerin Pozisyonlarının Çizim Başarısına Etkisi". **V. Ulusal Psikoloji Kongresi. Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı**. 8: 757-766. İzmir: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çengelci, B. ve Özekes, M. (1992). "Yaşa Bağlı Olarak Görülen Bellek Değişimlerinde Kodlama ve Hatırlama Biçimlerinin İncelenmesi" [Özet]. **VII.Ulusal Psikoloji Kongresi Serbest Bildiri Özetleri**. s.29. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.
- Çengelci, B. (1996). "Gelişimsel Olarak Kategori Yapılarının İncelenmesi" Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Homa, D., Dunbars, S. and Nohre, L.(1991). "Instance Frequency, Categorization, and The Modulating Effect of Experience". **Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition**. 3: 444-458.
- Klatzky, R.L. (1980). **Human Memory: Structure and Processes**. Second Edition. San Francisco: W.H. Freeman and Company.
- Klatzky, R.L. (1984). **Memory and Awareness**. San Francisco: W.H. Freeman and Company.
- Labouvie - Vief, G. and Schell, D.A. (1982). Learning and Memory in Later Life. **Handbook of Developmental Psychology**. B.B. Wolman (ed.). New Jersey: Prentice-Hall,Inc.
- Maki, R.H. (1982). "Why do categorization effects occur in comparative judgment tasks?". **Memory and Cognition**. 10 ,3: 252-264.
- Mc Shane, J. (1991). **Cognitive Development: An Information Processing Approach**. Oxford: Basil Blackwell.
- Medin, D.L. and Smith, E.E. (1981). "Strategies and Classification Learning". **Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory**. 7, 4: 241-253.
- Medin, D.L. and Smith, E.E. (1984). "Concept and Concept Formation". **Annual Review of Psychology**. 35: 113-138.
- Nelson, D.L., Canas, J., Bajo, M.T. (1987). "The effects of natural category size on memory for episodic encodings". **Memory and Cognition**. 15, 2: 133-140.
- Özcelik, D.A. (1982). 3.-11. Sınıf (9-17 Yaş) Öğrencilerinde Görülen Biçimiyle Kavram (Söz Dağarcığı) Gelişimi. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Peynircioğlu, Z.F. (1988). "Türkçe Kategori Normları". **İnsan Bilimleri Dergisi**. 7, 2: 133-185.
- Piaget, J. (1971). **The Language and Thought of Child**. 15th Edition. New York: The World Publishing Company.
- Richards, D.D., Goldfarb, J., Richards, A.L. and Hassen, P. (1989). "The Role of The Functionality Rule in The Categorization of Well-Defined Concepts". **Journal of Experimental Child Psychology**. 47: 97-115.
- Rosch, E. and Llyod, B.B.(1978). **Cognition and Categorization**. Hillsdale, N.J: Erlbaum.
- Rosch, E., Mervis, C.B., Gray, W., Jonhson, D. and Baye-Braem, P. (1976a). "Basic Objects in Natural Categories". **Cognitive Psychology**. 8: 342-439.
- Rosch, E., Simpson, C. and Miller, R.S. (1976b). "Structural bases of typicality effects". **Journal of Experimental Psychology: Human Perception, and Performance**. 2: 491-502.
- TDK (1996). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Ankara:TDK yayınları.
- Thompson, D.N., Çengelci, B., Özekes, M. (1999). "The effect of age, visual short-term memory, and performance on a familiar task: A Turkish sample" **Experimental Aging Research**. 25, 2: 169-174.